

Erfgoedrapport Breda 286

Breda

Kerkhofweg Keermanslaan

Inventariserend veldonderzoek door middel van
proefsleuven

E. de Nes MA

Gemeente Breda

COLOFON

Titel: Breda Kerkhofweg - Keermanslaan (IVO-P)
Erfgoedrapport Breda 286

Auteurs: E. de Nes MA (senior KNA archeoloog)
Redactie: L. de Jonge MA (senior KNA archeoloog)
Autorisatie: drs. F.J.C. Peters

Veldwerk en uitwerking: L. de Jonge MA (senior KNA archeoloog), E. de Nes MA (senior KNA archeoloog)

Status rapport: definitief
Vrijgave: 10-12-2019

ISSN: 2210-9552

© Gemeente Breda, 2019

Gemeente Breda

Ruimtelijk Economisch Domein
Afdeling Ruimte en Vastgoedontwikkeling
Team Erfgoed
Postbus 90156
4800 RH Breda

Breda
Kerkhofweg-
Keermanslaan
Inventariserend
veldonderzoek
door middel van
proefsleuven

Samenvatting

In opdracht van Oomen Architecten heeft team Erfgoed van de gemeente Breda op 18 juli 2019 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd op een perceel aan de Kerkhofweg 119 en Keermanslaan 66 te Breda. Aanleiding voor het onderzoek is de wijziging van het bestemmingsplan (de gedeeltelijke sloop van de huidige bebouwing en de toekomstige bouw van twee woningen), waarbij bodemverstorende werkzaamheden zullen plaatsvinden die dieper gaan dan 30 centimeter onder het maaiveld.

De vraagstelling van dit onderzoek betreft het toetsen van de archeologische verwachting zoals verwoord in het PvE. Het veldonderzoek richt zich op het opsporen van alle vindplaatsen en vondstcomplexen die in het plangebied aanwezig kunnen zijn.

Er is één werkput aangelegd. In het uiterste oosten van de werkput is een gracht of greppel aangesneden (S 001). Deze opgevulde gracht of greppel maakte deel uit van de buitenwal uit 1637, behorend bij het liniestelsel dat werd aangelegd door de staatse troepen van Frederik Hendrik tijdens de Tachtigjarige Oorlog.

Overige sporen bestonden uit moderne verstoringen door kabels en leidingen, en resten van muurwerk uit de twintigste eeuw (S 002 en 003). Er zijn tijdens het onderzoek geen vondsten gedaan.

Inhoudsopgave

1 inleiding-	11
2 ligging en aard van het terrein-	13
3 landschappelijke gegevens en historische context-	15
4 archeologische achtergronden-	17
5 doelstelling-	19
6 werkwijze-	21
7 resultaten-	23
8 conclusie-	27
9 waardering en aanbeveling-	31
10 literatuur en afbeeldingen-	33
Bijlage 1: onderzoeksthema's en vraagstellingen	
Bijlage 2: sporenlijst	
Bijlage 3: allesporenkaart	

1

INLEIDING

In opdracht van Oomen Architecten heeft team Erfgoed van de gemeente Breda op 18 juli 2019 een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) uitgevoerd op een perceel aan de Kerkhofweg 119 te Breda. Aanleiding voor het onderzoek is de wijziging van het bestemmingsplan (de gedeeltelijke sloop van de huidige bebouwing en de toekomstige bouw van twee woningen), waarbij bodemverstorende werkzaamheden zullen plaatsvinden die dieper gaan dan 30 centimeter onder het maaiveld.

Het doel van het IVO-P is op een snelle en betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie teneinde tot een waardestelling te kunnen komen. Belangrijk is dat op basis van het inventariserende veldonderzoek een beslissing kan worden genomen of verder (voor) onderzoek op het terrein noodzakelijk en verantwoord is. Het veldwerk is uitgevoerd conform BRL 4000, protocol 4003 versie 4.1 en het Programma van Eisen (PvE) 2019-24.¹

Administratieve gegevens

<i>Provincie</i>	Noord-Brabant
<i>Gemeente</i>	Breda
<i>Plaats</i>	Breda
<i>Toponiem</i>	Kerkhofweg 119
<i>BR-code</i>	BR-567-19
<i>Onderzoeksmeldingsnummer</i>	4721777100
<i>Hoekcoördinaten RDN</i>	113.760 / 397.768; 113.794 / 397.737 113.754 / 397.772 ; 113.791 / 397.716
<i>Kaartblad</i>	50B
<i>Uitvoeringsperiode</i>	18 juli 2019
<i>Opdrachtgever</i>	Oomen Architecten
<i>Uitvoerder</i>	Gemeente Breda, Team Erfgoed
<i>Project team</i>	L. de Jonge MA (sr. KNA-archeoloog), E. de Nes MA (sr. KNA-archeoloog)
<i>Bevoegd gezag (BG)</i>	Gemeente Breda
<i>Contactpersoon BG</i>	drs. F.J.C. Peters
<i>Beheer en plaats documentatie</i>	Archeologisch depot gemeente Breda

1. Craane en Peters 2019.

2

LIGGING EN AARD VAN HET TERREIN

Het plangebied is gelegen aan de Kerkhofweg 119, ten zuidoosten van de stad Breda, gemeente Breda. Het perceel waarop het plangebied is gelegen, met perceelnummer GNK02 M2445 wordt begrensd door bebouwde percelen. Het totale oppervlak van het plangebied bedraagt 1347 vierkante meter, waarvan circa 350 vierkante meter verstoord zal worden bij de graafwerkzaamheden. Bij aanvang van het IVO-P was het plangebied in gebruik als perceel met bedrijfspand en opslagloods.

Afb. 1.
Plangebied Kerkhofweg
Keermanslaan op topo-
grafische ondergrond.

3

LANDSCHAPPELIJKE GEGEVENS EN HISTORISCHE CONTEXT

Op de geomorfologische kaart, de bodemkaart en de grondwatertrappenkaart is het plangebied niet gekarteerd omdat het binnen de bebouwde kom van de gemeente Breda ligt. Leenders (2006) heeft het fysisch landschap van het plangebied wel gekarteerd en situeert het op lage dekzandrug tussen Ginneken en Overakker, op de rand van de hoge dekzandrug Ginnekenakker.

De hoger gelegen delen van het landschap, waartoe zowel de hoge als lage dekzandruggen behoren, werden in het verleden vaak eerder bewoond dan de lager gelegen delen omdat deze minder te maken hadden met wateroverlast en dus geschikter waren voor bewoning of ontginning.

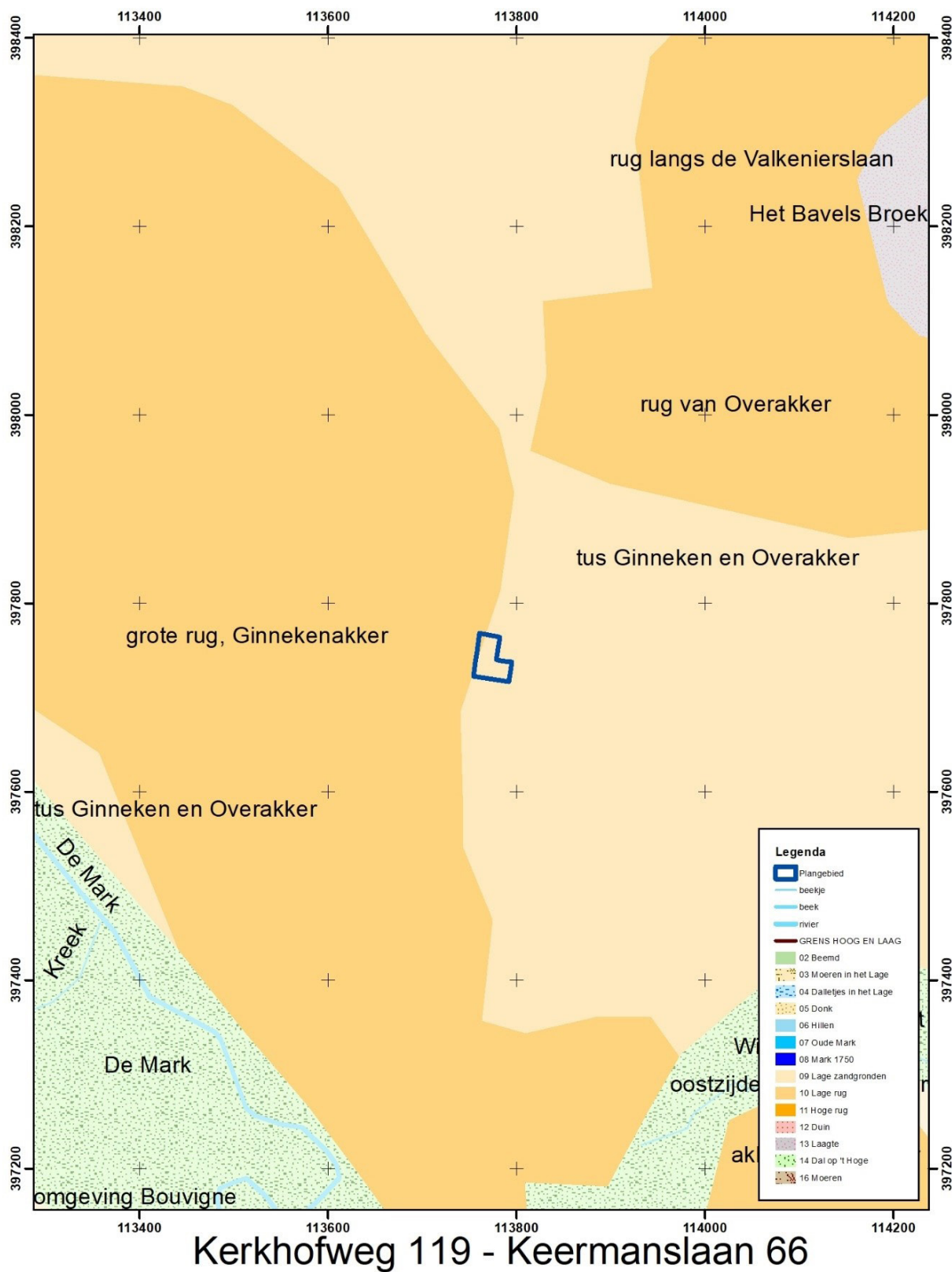
Het plangebied ligt binnen de contouren van een groot middeleeuws besloten akkercomplex. Deze laag heeft mogelijk oudere archeologische sporen afgedekt en op die manier beschermd tegen recente verstoringen.

Het plangebied is gelegen aan de Kerkhofweg, een weg die is ontstaan als akkerweg en die in het verleden ook Karnemelkstraat en Prins Hendrikstraat heeft geheten. Deze weg staat ook op de kadastrale minuut uit 1824. Verder is op de kadastrale minuut uit 1824 in het plangebied alleen sprake van een perceelsgrens.

Door het oostelijke deel van het plangebied liep de buitenwal van het beleg door Frederik Hendrik uit 1637. Daarnaast is het plangebied gelegen tussen het Kamp Overakker en de Buitenwal uit het beleg van Breda door Spinola 1624-25. Daar weer ten oosten van lag het kamp Overakker uit het beleg van Breda door Spinola uit 1624-25. Rooze en Eimmermann (2004) hebben het kampje Overakker echter iets noordelijker gesitueerd en de wal dichterbij het plangebied.

Leenders (2006) heeft geen nederzettingen, heerlijkheden, landgoederen, bos of heide in het plangebied gekarteerd.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog stonden er ter hoogte van het plangebied een aantal machinegeweren opgesteld en liep er vlak langs het plangebied een prikkeldraadversperring. Er hebben zich daarom mogelijk tijdens de Tweede Wereldoorlog gevechtshandelingen afgespeeld ter hoogte van het plangebied.

Stedenbouw, Landschap & Erfgoed	Meter 0 250 500		
 Gemeente Breda	Datum: 03-07-2019	Get.: M.L. Craane	PvE: 2019-24

Afb. 2.
Fysisch landschap volgens
Leenders (2006) in de
omgeving van het plan-
gebied.

4

ARCHEOLOGISCHE ACHTERGRONDEN

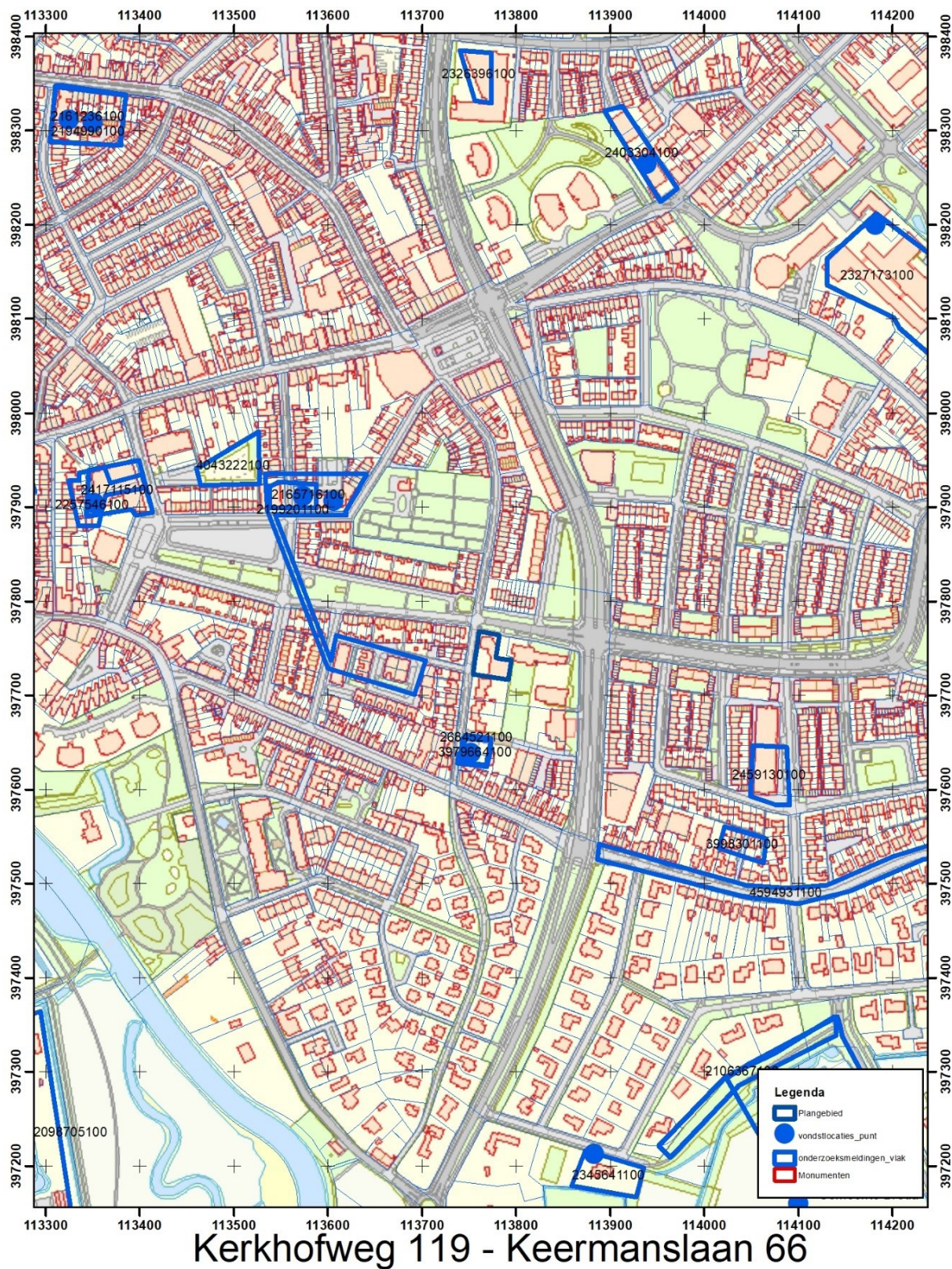
In het plangebied zelf is niet eerder een archeologisch onderzoek uitgevoerd, in de directe omgeving wel (zie Afb. 3).

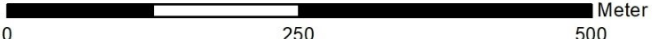
Op circa 100 meter ten zuiden van het plangebied, aan de Kerkhofweg 153, is in 2015 een bureauonderzoek en een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd. Tijdens het IVO-P zijn er sporen en vondsten aangetroffen die dateren uit de late middeleeuwen B tot en met de nieuwe tijd C (1250 - heden). Er werd onder meer een gracht gevonden. Deze noord-zuid georiënteerde gracht werd geïnterpreteerd als deel van de buitenwal uit 1637.

Bij een proefsleuvenonderzoek en een opgraving aan de Viandenlaan 2-10, op 400 meter ten noordwesten van het plangebied, zijn vindplaatsen uit de middeleeuwen (bewoning) en nieuwe tijd (versterkte pastorie) aangetroffen.

Eveneens ten noordwesten van het plangebied is in aan het Schoolakkerplein in 2007 en 2008 een IVO-P en een opgraving uitgevoerd. Hierbij zijn bewoningssporen uit de volle middeleeuwen aangetroffen.

Op basis van meerdere bronnen en informatie (AHN, historische bronnen, vondsten uit eerder onderzoek) kan worden gesteld dat het gebied in het verleden geschikt is geweest voor menselijke bewoning.

Stedenbouw, Landschap & Erfgoed Gemeente Breda			
	Datum: 03-07-2019	Get.: M.L. Craane	PvE: 2019-24

Afb. 3.
Onderzoeksmeldingen, waarnemingen en vondstmeldingen in de omgeving van het plangebied zoals vermeld in Archis3.

5

DOELSTELLING

5.1 Doelstelling

Het inventariserend veldonderzoek heeft tot doel op een snelle, maar betrouwbare wijze inzicht te verschaffen in de aanwezigheid van archeologische relictten in het plangebied door middel van proefsleuven. Daarbij dient voldoende inzicht te worden gegeven in de inhoudelijke en fysieke kwaliteit van de mogelijk aanwezige bewoningssporen op de betreffende locatie (aard, ouderdom, omvang, gaafheid, conservering) teneinde tot een waardestelling te kunnen komen.

5.2 Vraagstelling

De vraagstelling van dit onderzoek betreft het toetsen van de archeologische verwachting zoals verwoord in het PvE. Het veldonderzoek richt zich op het opsporen van alle vindplaatsen en vondstcomplexen die in het plangebied aanwezig kunnen zijn. In het PvE zijn de volgende gebiedsspecifieke onderzoeksvragen geformuleerd om deze vraagstelling te kunnen beantwoorden.

- Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Tachtigjarige oorlog? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?
- Wat is de aard, datering, omvang en kwaliteit van de aangetroffen vindplaats(en)?
- Wat is de locatie van de aangetroffen vindplaats(en), zowel horizontaal als verticaal)?
- Wat kan er gezegd worden over de bodemkundige gaafheid van de bodem in het plangebied?
- Kunnen de aangetroffen sporen in een groter kader worden geplaatst?
- Wat is de synergie met eerder onderzoek?
- Hoe is de bodemopbouw en de fysische geografie in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?
- Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?
- Zijn er sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?
- Zijn er sporen van ontginning aanwezig?
- Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?
- Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?
- Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?

- Is er bebouwing aanwezig?
- Zijn er nog andere (bewonings)sporen?
- Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

Naast deze gebiedsspecifieke onderzoeksvragen wordt er in het PvE ook nog een aantal onderzoeksthema's en vraagstellingen vermeld die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald. In dit rapport staan deze weergegeven in bijlage 1.

6

WERKWIJZE

Tijdens het veldwerk is conform het PvE één proefsleuf aangelegd van vier meter breed en tien meter lang, met een oost-west oriëntatie. De ligging is drie meter noordelijker dan gepland vanwege de aanwezigheid van een elektriciteitskabel en rioolbuis.

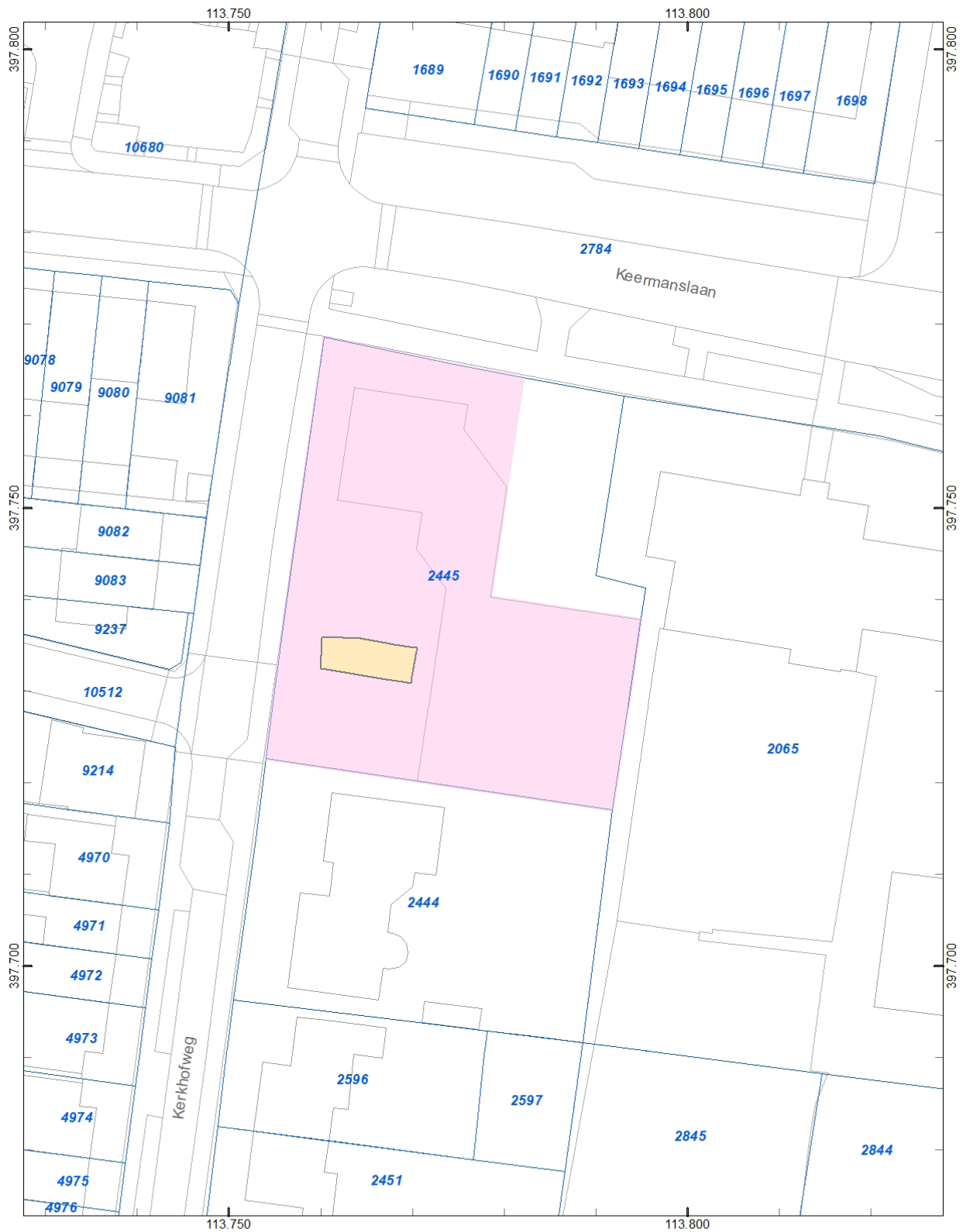
Allereerst is met een graafmachine met puinbak de bestrating ter hoogte van de werkput verwijderd, vervolgens is het vlak aangelegd met behulp van een graafmachine met gladde bak. Slechts een klein deel van het vlak kon op archeologisch niveau worden aangelegd omdat een groot deel van de werkput verstoord bleek door kabels en leidingen, en door moderne funderingen.

In het oostelijke deel van de werkput, waar een archeologisch spoor (S 001) werd aangetroffen, is vervolgens verdiept tot circa 160 centimeter onder maaiveld (4,13 m+ NAP). Hiermee werd het spoor gecoupeerd en kon tevens een profiel gedocumenteerd worden. De rest van het vlak lag slechts 40 centimeter onder het maaiveld (5,40 m +NAP).

Het vlak is gefotografeerd en vervolgens ingemeten met de *robotic total station*. De vlakhoogtes en maaiveldhoogtes zijn om de vijf meter gemeten. Het meetsysteem is via hoofdmeetpunten binnen het plangebied nauwkeurig gekoppeld aan het Rijksdriehoeksnet. De hoofdmeetpunten werden ingemeten door landmeters van de gemeente Breda. Het IVO-P is uitgevoerd conform BRL 4000, protocol BRL 4003 versie 4.1 en het PvE 2019-24.

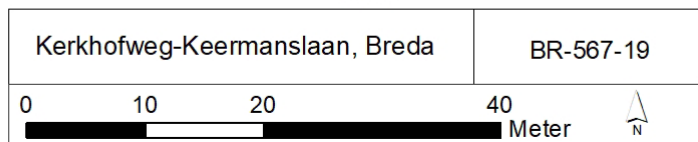

Afb. 4.
Aanleg van de werkput
aan de Kerkhofweg.

Legenda

- werkputten
- plangebied

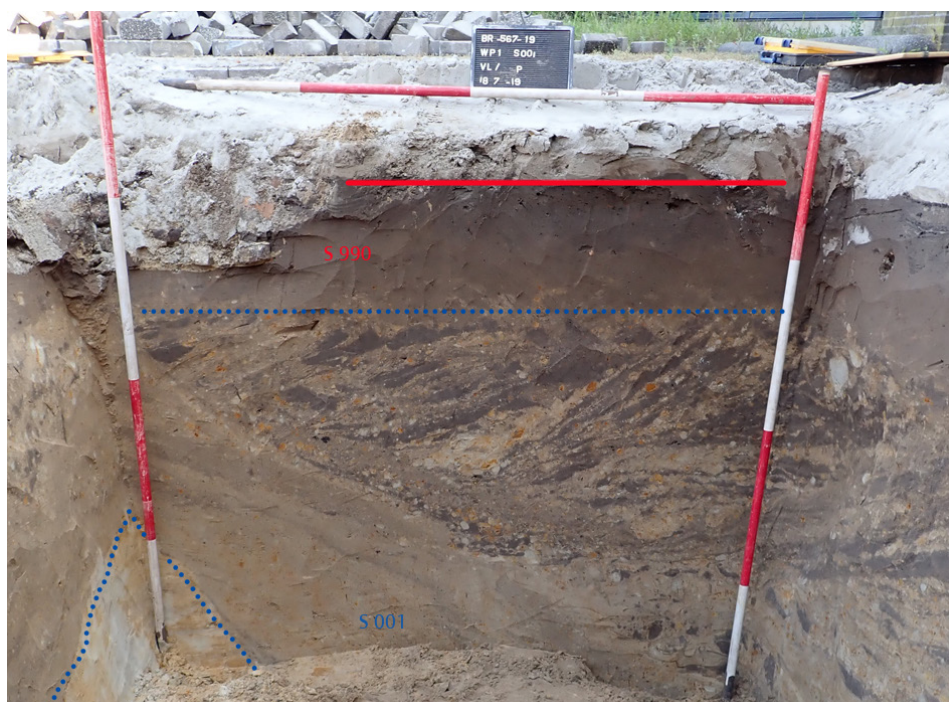
Afb. 5.
Plangebied Kerkhofweg-
Keermanslaan met de
locatie van de werkput
op de huidige kadastrale
kaart.

7.1 Ondergrond en stratigrafie

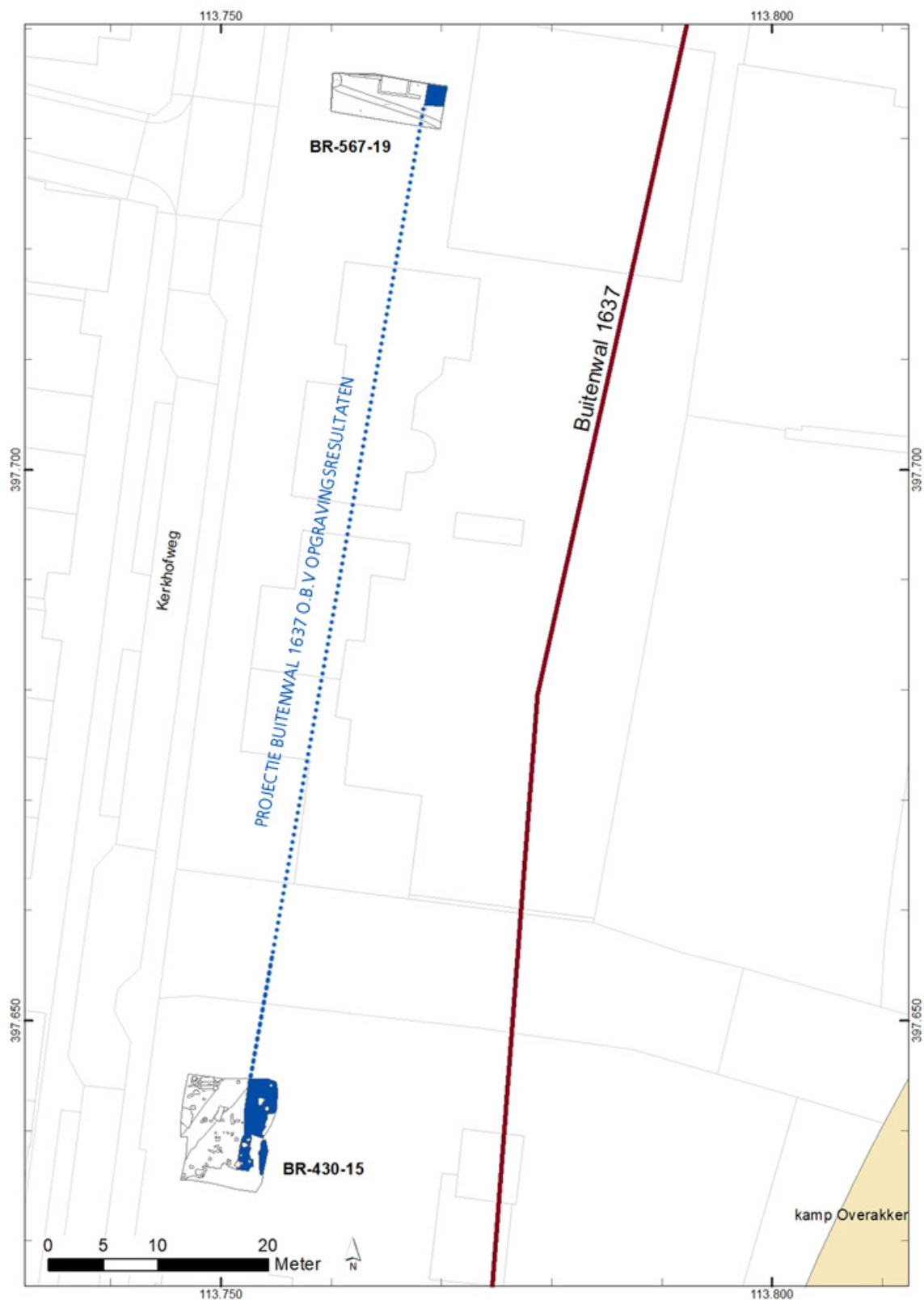
Alleen in het uiterste oosten van de werkput, ter hoogte van S 001, kon het vlak diep genoeg aangelegd worden om een profiel te documenteren. Onder de huidige bestrating en bijbehorend straatsteenzand (samen circa 40 centimeter dik; S 999) was nog een 20 à 30 centimeter dikke akkerlaag of oude bouwvoor bewaard (S 990). Deze dekte de dichtgeschoven gracht S 001 af. Op een enkele plek is een stukje onverstoorde bodem gezien onder de gracht. Dit was licht geel, matig lemig dekzand (S 950).

7.2 Sporen en structuren

Er zijn los van de moderne verstoringen (zoals kabels en leidingen) en lagen drie spoornummers uitgedaald. S 001 betreft een dichtgeschoven gracht of greppel met een min of meer noord-zuid oriëntatie. De gracht kon niet over de gehele breedte worden vrijgelegd, omdat daar nog bebouwing aanwezig was, en ook de onderkant kon niet worden bereikt. Desalniettemin kon een coupe door de gracht gedocumenteerd worden. Op basis van de vulling, vorm en oriëntatie is de gracht geïnterpreteerd als deel van de buitenwal van 1637.

Afb. 6.
Profiel en coupe door
gracht S 001 in het
uiterste oosten van de
werkput.

Afb. 7.
**Projectie van de linie
 (buitenwal) uit 1637 op
 basis van archeologisch
 onderzoek aan de
 Kerkhofweg.**

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) wisselde Breda vijf maal van bezetter. In 1624/5 en 1637 ging dat met omvangrijke en langdurige belegeringen gepaard, die heel de streek rond Breda op zijn kop zetten. Na het succesvolle beleg van Spinola in 1624/25 werd Breda in 1637 uiteindelijk weer door de staatse troepen ingenomen. Frederik Hendrik gebruikte hiervoor een vergelijkbaar linie-stelsel als Spinola, alleen niet met de bedoeling de stad uit te hongeren maar de stad agressief vanaf vier zijden aan te vallen. Rond de stad werd een buiten-omsingelingswal gelegd, met daarbij een aantal grote en kleine kampen (Afb. 8). Bovendien werden de wegen vaak op meer eenvoudige wijze versterkt. In heel het gebied wemelde het van grotere en kleinere schansjes en het geheel was voortdurend in ontwikkeling naarmate het beleg vorderde.²

Bij archeologisch onderzoek in 2015 aan een perceel 100 meter zuidelijker aan de Kerkhofweg (BR-430-15), werd de liniegracht uit 1637 ook al aangetroffen. Hierdoor werd duidelijk dat de linie westelijker loopt dan verwacht werd op basis van kartering door Leenders (2006). De opgravingsgegevens van beide onderzoeken vullen elkaar aan en de verwachte ligging van de buitenwal moet op basis hiervan aangepast worden. Afbeelding 7 toont de locaties van beide onderzoeken met de resten van de gracht in blauw en de verwachte loop van de buitenwal als blauwe stippellijn. Uit de vulling van de gracht van de buitenwal is geen vondstmateriaal gekomen. Ook uit het bovenliggende akkerpakket zijn geen vondsten verzameld.

Verder werden er in de werkput direct onder het bestratingszand twee gemetselde, bakstenen structuren vrijgelegd: een rechthoekige structuur die volgens buurtbewoners als blusput voor de brandweer heeft gediend (S 002) en een ronde waterput (S 003) waarop een oost-west georiënteerde gresbuis uitkwam (Afb. 9). Beide structuren dateren uit de twintigste eeuw.

Door de grote moderne structuren, een datakabel en een gresbuis, kon het vlak vrijwel nergens in de werkput verder op diepte worden gebracht. Naar verwachtingen zullen eventuele diepergelegen, oudere sporen verstoord zijn door de waterput en blusput.

7.3 Vondsten

Er zijn geen vondsten gedaan, noch monsters verzameld.

2 <https://erfgoed.breda.nl/erfgoed/archief/linie-1637>

Afb. 8.

Uitsnede uit een kaart van het beleg van Breda door Frederik Hendrik, 1637, Bernard Picart (toegeschreven aan), 1732 - 1733.
Afbeelding via: www.rijksmuseum.nl

Afb. 9.

Zicht op de aangelegde werkput en de verstoringen in het vlak. Foto genomen richting het oosten.

8

CONCLUSIE

Op 18 juli 2019 is een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd op het perceel ter hoogte van de Kerkhofweg 119 te Breda, gemeente Breda. Er is één werkput aangelegd. In het uiterste oosten van de werkput is een gracht of greppel aangesneden (S 001). Deze opgevulde gracht of greppel maakte deel uit van de buitenwal uit 1637, behorend bij het liniestelsel dat werd aangelegd door de staatse troepen van Frederik Hendrik tijdens de Tachtigjarige Oorlog.

Overige sporen bestonden uit resten van muurwerk daterend uit de twintigste eeuw (S 002 en 003). Er waren ook veel moderne verstoringen door kabels en leidingen zichtbaar in de werkput. Er zijn tijdens het onderzoek geen vondsten gedaan.

De vraagstelling van dit onderzoek betreft het toetsen van de archeologische verwachting zoals verwoord in het PvE. Het veldonderzoek richt zich op het opsporen van alle vindplaatsen en vondstcomplexen die in het plangebied aanwezig kunnen zijn. Uit het onderzoek is gebleken dat er een archeologische vindplaats in het plangebied aanwezig is.

8.1 Beantwoording onderzoeksvragen

Op basis van de resultaten van het IVO-P kunnen alleen de gebiedsspecifieke (en geselecteerde vragen uit de NOaA en de Breda-West publicatie) beantwoord worden.

- Zijn er aanwijzingen voor activiteiten uit de Tachtigjarige oorlog? Zijn er sporen van een legerkamp, of omwalling?

Ja, een gracht (of greppel) van de verdedigingslinie uit 1637 is aangesneden. Het spoor sluit aan bij de liniegracht/-greppel die bij onderzoek in 2015 zo'n 100 meter zuidelijker werd aangetroffen.

- Wat is de aard, datering, omvang en kwaliteit van de aangetroffen vindplaats(en)?

Een deel van een gracht of greppel behorend bij de verdedigingslinie uit 1637 is teruggevonden. De gracht/greppel kon niet over de gehele breedte en diepte worden vrijgelegd, maar is nog zeker 120 centimeter diep geconserveerd met naar verwachting onverstoorde onderzijde. Er zijn begrenzingen gezien, enkel een klein stukje van de westelijke schuine zijde (op 140 tot 180 centimeter onder maaiveld).

Verder zijn er muurresten uit de twintigste eeuw teruggevonden (S 002). Volgens de eigenaar van het perceel en buurtbewoners zijn dit de resten van een

blusput die door de voormalige brandweer van het Ginneken werd gebruikt toen deze op het perceel gevestigd was. Ook werden de contouren van een ronde, moderne waterput vrijgelegd (S 003).

De vindplaats sluit aan bij eerder archeologisch onderzoek aan de Kerkhofweg en heeft met name informatiewaarde voor de periode van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), en meer specifiek voor het beleg door Frederik Hendrik in 1637.

- Wat is de locatie van de aangetroffen vindplaats(en), zowel horizontaal als verticaal)?

De liniegracht ligt in het oosten van de werkput, direct onder bestrating en dunne akkerlaag of bouwvoor, circa 60 centimeter onder maaiveld. Er zijn begrenzingen gezien, enkel een klein stukje van de westelijke schuine zijde (op 140 tot 180 centimeter onder maaiveld). De onderzijde is zoals gezegd niet bereikt, maar ligt dieper dan 200 centimeter onder maaiveld.

- Wat kan er gezegd worden over de bodemkundige gaafheid van de bodem in het plangebied?

Weinig, aangezien we de werkput midden in een diepe gracht/greppel en ter hoogte van diepe moderne sporen en verstoringen hebben aangelegd.

- Kunnen de aangetroffen sporen in een groter kader worden geplaatst?

De vindplaats sluit aan bij eerder archeologisch onderzoek aan de Kerkhofweg (BR-430-15) en bij andere onderzoeken in Breda waar sporen zijn aangetroffen uit de Tachtigjarige Oorlog, en meer specifiek sporen van het beleg door Frederik Hendrik. Zo werd de linie uit 1637 ook al aangesneden aan de Hondsdonk in de Haagse Beemden in Breda (BR-396-14).

- Wat is de synergie met eerder onderzoek?

Bij archeologisch onderzoek in 2015 aan een perceel 100 meter zuidelijker aan de Kerkhofweg (BR-430-15), werd de liniegracht uit 1637 ook al aangetroffen. Hierdoor werd duidelijk dat de linie westelijker loopt dan verwacht werd op basis van kartering door Leenders (2006). De opgravingsgegevens van beide onderzoeken vullen elkaar aan en de verwachte ligging van de buitenwal moet op basis hiervan aangepast worden.

- Hoe is de bodemopbouw en de fysische geografie in het gebied (tevens eventueel door middel van boringen in kaart te brengen)?

Alleen in het uiterste oosten van de werkput, ter hoogte van S 001, kon het vlak diep genoeg aangelegd worden om een profiel te documenteren. Onder de huidige bestrating en bijbehorend straatsteenzand (samen circa 40 centimeter dik; S 999) was nog een 20 à 30 centimeter dikke akkerlaag of oude bouwvoor bewaard (S 990). Deze dekte de dichtgeschoven gracht S 001 af. Op een enkele plek is een stukje onverstoord bodem gezien onder de gracht. Dit was licht geel, matig lemig dekzand (S 950).

- Zijn er sporen uit het paleolithicum/mesolithicum aanwezig?

Nee. Dergelijke sporen zijn niet aangetroffen.

- Zijn er sporen uit het neolithicum, de bronstijd, ijzertijd of Romeinse tijd aanwezig?

Nee. Dergelijke sporen zijn niet aangetroffen.

- Zijn er sporen van ontginning aanwezig?

Nee. Dergelijke sporen zijn niet aangetroffen.

- Is er sprake van een esdek en wat is de ontwikkeling en datering hiervan?

Er is geen sprake van een esdek.

- Zijn er sporen die wijzen op middeleeuwse oorsprong van de bewoning?

Nee. Dergelijke sporen zijn niet aangetroffen.

- Zijn er sporen van oudere infrastructuur aanwezig?

Nee. Dergelijke sporen zijn niet aangetroffen.

- Is er bebouwing aanwezig?

Er zijn muurresten uit de twintigste eeuw teruggevonden (S 002). Volgens de eigenaar van het perceel en buurtbewoners zijn dit de resten van een blusput die door de voormalige brandweer van het Ginneken werd gebruikt toen deze op het perceel gevestigd was. Ook werden de contouren van een ronde, moderne waterput vrijgelegd (S 003).

- Zijn er nog andere (bewonings)sporen?

Nee, andere sporen zijn niet aangetroffen.

- Wat is de waarde van de aangetroffen sporen?

De aangetroffen liniegracht was goed geconserveerd, ondanks de geringe diepte van de bovenzijde ervan. In de rest van de werkput werden direct onder het bestratingszand moderne muurresten en verstoringen aangetroffen. Met name het feit dat de verwachte loop van de liniegracht door dit onderzoek bevestigd is en gekoppeld kan worden aan de resultaten van eerder onderzoek aan de Kerkhofweg heeft informatiewaarde.

9

WAARDERING EN AANBEVELING

Er is een vindplaats aangetroffen, deze wordt gewaardeerd conform de specificaties van de BRL 4000 versie 4.1, protocol 4003 VS06. Dit waarderingsproces vindt plaats in een aantal stappen:

1. Waardering op basis van belevingsaspecten, waardering op basis van schoonheid en herinneringswaarde.
2. Waardering op basis van fysieke criteria, waardering op basis van gaafheid en conservering.
3. Waardering op basis van inhoudelijke criteria, waardering op basis van zeldzaamheid, informatie waarde, ensemblewaarde en representativiteit.

waarden	criteria	scores
beleving	schoonheid	n.v.t.
	herinneringswaarde	n.v.t.
fysieke kwaliteit	gaafheid	2
	conservering	2
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	1
	informatie waarde	1
	ensemblewaarde	2
	representativiteit	n.v.t.

Tabel 1
Scoretabel waardestelling uit de BRL 4000 versie 4.1 waarbij 1 de laagste waarde en 3 de hoogste waarde is.

1. De criteria schoonheid en herinneringswaarde zijn alleen van toepassing op archeologische vindplaatsen die nog zichtbaar zijn in het landschap. Hier is dat niet het geval daarom is de belevingswaarde niet van toepassing op het onderzochte terrein.

2. De criteria gaafheid en conservering krijgen een middelhoge score. De aangetroffen liniegracht was goed geconserveerd, ondanks de geringe diepte van de bovenzijde ervan. In de rest van de werkput werden direct onder het bestaandingszand moderne muurresten en verstoringen aangetroffen.

3. De criteria zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde krijgen een gemiddeld lage score. De informatiewaarde en ensemblewaarde zit met name in het feit dat de verwachte loop van de liniegracht door dit onderzoek bevestigd is en gekoppeld kan worden aan de resultaten van eerder onderzoek aan de Kerkhofweg.

Op basis van de resultaten van het IVO-P aan de Kerkhofweg-Keermanslaan wordt geadviseerd het plangebied vrij te geven voor wat betreft archeologie. Wel wordt geadviseerd bij de sloop van bebouwing aan de Kerkhofweg 119 en het

uitgraven van een kelder (zoals men voornemens is) te gaan kijken en indien mogelijk een profiel te documenteren met de gracht uit 1637 in de volle breedte.

Dit advies ligt ter beoordeling bij het bevoegd gezag.

Tot slot merken we op dat dit archeologisch onderzoek geen 100% garantie geeft dat er geen archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Wanneer er bij het ontgraven van het terrein toch nog archeologische sporen aan het licht komen, dienen deze volgens de Erfgoedwet 2016 Artikel 5.10 zo spoedig mogelijk te worden gemeld bij Team Erfgoed van de gemeente Breda (drs. F.J.C. Peters, tel. 076 529 9468).

10

LITERATUUR EN AFBEELDINGEN

Literatuur

Centraal College van Deskundigen, 2018. *BRL SIKB 4000 versie 4.1, Beoordelingsrichtlijn Archeologie*, Gouda.

Craane, M.L. en F.J.C. Peters, 2019. *Programma van Eisen Breda. Kerkhofweg 119 Keermanslaan 66* (2019/24), Breda.

Leenders, K.A.H.W., 2006. *Cultuurhistorische landschapsinventarisatie gemeente Breda*, Breda.

Websites

<https://archis.cultureelerfgoed.nl>

<https://erfgoed.breda.nl/>

<https://erfgoed.breda.nl/erfgoed/archief/linie-1637>

<https://www.rijksmuseum.nl/nl/collectie/RP-P-1908-3662>

Afbeeldingen

Afbeelding 1

- Kaartmateriaal Gemeente Breda, Team Erfgoed.

Afbeelding 2

- Kaartmateriaal Leenders 2006.

Afbeelding 3

- Kaartmateriaal Gemeente Breda, Team Erfgoed en Archis3.

Afbeelding 4

- Kaartmateriaal Gemeente Breda, Team Erfgoed.

Afbeelding 5 t/m 7

- Foto's en kaartmateriaal Gemeente Breda, Team Erfgoed.

Afbeelding 8

- Kaart van het beleg van Breda door Frederik Hendrik, 1637, Bernard Picart (toegeschreven aan), naar Bernard Picart, naar Claes Jansz. Vischer (II), 1732 - 1733. Via www.rijksmuseum.nl.

Afbeelding 9

- Foto Gemeente Breda, Team Erfgoed.

Bijlage 3

- Kaartmateriaal Gemeente Breda, Team Erfgoed.

Bijlage 1: Onderzoeksthema's en vraagstellingen

Zoals in paragraaf 5.2 staat vermeld dient er naast de gebiedsgerichte onderzoeksvragen ook aandacht te worden besteed aan onderstaande onderzoeksthema's en vraagstellingen die vanuit het totale archeologisch onderzoek in Breda-West zijn vertaald.

Landschap

- Hoe zag de paleogeografie er uit? Wat is de geomorfologische achtergrond van het huidige landschap? Wat is de hydrologische ontwikkeling in het gebied?
- Welke ontwikkelingen van het landschap en het milieu vonden gedurende deze periode plaats en welke invloeden hadden deze op het leefmilieu van de mens?

Bodem

- Tot op heden bestaat nog geen compleet beeld van de bodemopbouw in het centrum van Breda. Dit is onder andere het gevolg van het feit dat in de loop van de late middeleeuwen de mens op grote schaal het natuurlijk landschap heeft aangepast door middel van ophogingen. Enerzijds lijkt het landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben bij het uitkiezen van de oudste nederzettingenkern van Breda, anderzijds heeft men aan het eind van de 13e eeuw en het begin van de 14e eeuw op grote schaal de natuurlijke loop van de Mark teruggedrongen ten behoeve van uitbreiding en verdichting van de middeleeuwse kern. Ook bij de aanleg van de stadsverdediging lijkt het reliëf en landschap een belangrijke rol gespeeld te hebben. Informatie over de exacte wisselwerking tussen het natuurlijk landschap en de ontwikkeling en inrichting ligt op veel plaatsen in het bodemarchief opgeslagen.
- Archeologisch onderzoek naar het gebruik en de functie van beekdalen in het verleden heeft tot nu toe op kleine schaal plaats gevonden. Om beter inzicht te verkrijgen in de relatie en interactie tussen mens en beekdalen is het van belang de bodemopbouw en processen van bodemvorming in beekdalen beter in kaart te brengen.
- De hoger gelegen dekzandruggen zijn van oudsher geliefde plaatsen voor de mens om zich te vestigen. De ontwikkeling van cultuurlagen en esdekken is een belangrijk onderdeel van het archeologisch onderzoek. Op basis van deze ontwikkelingen kan een beter inzicht worden verkregen in het gebruik, de functie en betekenis van het landschap voor de mens.
- In Breda komen niet alleen pleistocene zandgronden voor die worden aangeduid als het Hoge, in het noordelijke deel van Breda komen holocene afzettingen voor, het Lage. In dit deel van Breda komen moeren (veengebieden), dalletjes, dijken, beemden en donken voor. Vooral de beemden zijn een kenmerkend onderdeel van het Lage en werden als grasland werden in het verleden extensief gebruikt als hooilanden en voor het weiden van vee. De functie van en de relatie tussen het Lage en de mens is nog niet intensief onderzocht.

Flora/fauna

- Wat was de aard van de begroeiing van het landschap gedurende de periode late prehistorie tot en met de middeleeuwen en welke invloeden had deze op de leefwijze van de mens?
- Welke wilde dieren kwamen in de vrije natuur in de omgeving van de nederzetting en de nederzetting zelf voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Welke gedomesticeerde dieren kwamen in de omgeving van de nederzetting en in de nederzetting zelf voor, zowel op het land als in het water en welke invloed hadden deze op de leefwijze van de mens?
- Het verkrijgen van informatie over de lange termijnontwikkeling van de vegetatie in de regio; de verhouding tussen de gebruikte en niet-gebruikte ruimte; de agrarische economie; de voedsleconomie; het gebruik van ruimte in huizen en op erven.

Bewoning / Nederzetting

- Zijn er nederzettingssporen op het terrein aanwezig en welke datering hebben zij? Geef, indien mogelijk, een fasering binnen de nederzetting.
- Hoe is de bewoning gestructureerd – losse erven of geconcentreerde bewoning? Is het mogelijk complete erven op dit terrein uit enige periode te onderzoeken?
- Wat is de verklaring voor de locatiekeuze ten opzichte van het 'natuurlijke' landschap en indien mogelijk het cultuurlandschap?
- Welke relatie is er te leggen tussen eventueel in tijd opvolgende elementen in het landschap (bv nederzettingssporen en begravingen uit uiteenlopende perioden)?
- Is er een koppeling mogelijk tussen de archeologische en de historische gegevens en archieven en welke relevantie of betekenis heeft dit?

Verkaveling

- Zijn er sporen van verkaveling in het terrein, en zo ja wat is de aard en de wijze van aanleg van de verkaveling (sloten, greppels, afrostering, etc.)?
- Wat is de vorm van de verkaveling en omvang van de omgrensde percelen, zowel binnen als buiten een eventuele nederzetting?
- Welke relatie is er te leggen tussen de perceelgrenzen en de vroegste kadasterkaarten?
- Waarvoor zijn de kavels gebruikt?

Infrastructuur

- Komen er in het gebied sporen van paden, wegen en voorden voor en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?
- Komen er in het gebied waterbeheerstructuren voor zoals dijken, gemalen, stuwen en (afwatering)sloten en welke relatie hebben deze tot het onderzoeksgebied?

- Wat is de relatie tussen de gebouwen en de diverse elementen van de infrastructuur?
- Wat is de relatie tussen de vormen van infrastructuur en de historische gegevens over paden en wegen?

Vestingbouw

- Zijn in het onderzoeksgebied sporen van vestingbouw of linies (onverstoord) aanwezig?
- Welke fasen uit de vestingbouw zijn op het terrein aanwezig?
- Zijn de sporen van vestingbouw te koppelen aan de vestingkaarten (uitgave gemeente Breda 2008)?

Complextype/Ensemble

- Hoe kan de locatie beschreven worden in termen van ensembles van sporentypen en -clusters? Het gaat erom ensembles te typeren opgebouwd vanuit de meest eenvoudige vorm tot de meest samengestelde vorm. Deze getypeerde (representatieve of juist uitzonderlijke) ensembles hebben de functie van bouwsteen in de beschrijving van de aard van het gehele complextype.
- Het verkrijgen van inzicht in de lange termijnontwikkeling van de bewoning in de regio en daaraan gerelateerd het gebruik van de ruimte.
- Inzicht krijgen in de begrenzing en het karakter van de bewoningssporen; inzicht krijgen in de ruimtelijke en chronologische relatie tussen bewoningssporen uit verschillende perioden; vraagstukken omtrent continuïteit en discontinuïteit in bewoning beantwoorden; inzicht krijgen in de functie en het gebruik van zones in het landschap, bijvoorbeeld de situering van “site” en “off-site”, nederzetting en grafvelden, dekzandrug en beekdal.

Bijlage 2: sporenlijst

Put	Vlak	Spoor	Spooraard	Nap onder	Nap boven	Spoor diepte	Begin datering	Eind datering	Begin periode	Eind periode
1	1	001	GA				1637	1637	NTA	NTA
1	1	002	MR				1900	2000	NTC	NTC
1	1	003	WA				1900	2000	NTC	NTC
1	1	997	VERST						NTC	NTC
1	1	998	VERST						NTC	NTC
1	1	999	VERST						NTC	NTC
1	p1	001	GA				1637	1637	NTA	NTA
1	p1	950	C							
1	p1	990	AKK							
1	p1	999	VERST				1900	2000	NTC	NTC

Bijlage 3: allesporenkaart

